

Képeskönyvek

(*Szolnok megye, Szolnok*)

Látszólag egyazon célt szolgáló, a cél érdekében egyazon eszközöket felhasználó két könyv jelent meg. Az egyik Szolnok városát mutatja be fényképeken, a másik Szolnok megyét. Mindkettő rendkívül értékes hozzájárulás a megye, ill. a város megismeréséhez, megismertetéséhez, mindkettő fontos helyismereti kiadvány, mindkettő széles körökben jelentkező igényt elégít ki, mind egyiknek megvan a maga jól körvonalazott szerepe és helye a hasonló kiadványok között. Mégis, mindennek ellenére gyökeresen különböző, alapelveikben más kiadványokról van szó. Meggyőződhet erről bárki, aki akárcsak futólag is belelapoz egymás után a két albumba. Jól tudjuk, hogy a fénykép, a fényképezés nemcsak a legkülönbözőbb művészi célokat szolgálhatja, de alapvető eszköze a legtárgyilagosabb vizsgálódásnak, a tudományos, ipari kutatásnak is. Ezt a magában véve is nagy eltérést a fényképek megkomponált, megszerkesztett gyűjteménye tovább fokozhatja. Ez az eset ennél a két kötetnél is. A Szolnok című album fotóit egyetlen művész, Szabó Mihály készítette. A szerkezet, a kötet egységét Valkó Mihály alakította ki, és ő válogatta azokat a szövegrészleteket is, amelyek nem egyszerűen képaláírások, de helyenként szinte a képekkel vetélkedő fontosságú és szépségű prózarészletek, dokumentumok. A Szolnok megye című összeállítás hatalmas szerzőgárda, fotós és történész, szakember stáb munkája. Szerkezetét tekintve is lényegesen objektívebb, tárgyserve-rűbb munka, mint a másik. Ha helyenként él is művészi eszközökkel, tulajdonképpen szakszerű, csaknem tudományos munka, míg párdarabja, jóllehet

valóságtükröző szerepét, tárgyi hitelét tagadni nem lehet, inkább művészi alkotás. A maga módján, a saját célkitűzései szerint mindegyik kitűnő minőségű, a kétféle rendszer, a kétféle felfogásmód egyként értékes és hasznos.

Vegyük először a megyét bemutató művet alaposabban szemügyre. Kevés, szinte minimális benne a szöveges rész. A rövid előszót egy éppen csak valamivel hosszabb (mindössze kétoldalas) történeti áttekintés követi. Nincsenek ebben a tárgyilagos, minden retorikától és pátosztól mentes szövegben szubjektív részletek: vallomás arról, hogy mit is jelent ez a megye az ott élőknek, hogy szépségei, otthonossága, csak rá jellemző specifikumai hogyan élnek a megye lakóiban. Számok vannak benne és események, olyanok, amelyeket élővé, felfoghatóvá csak a képek tehetnek. A képek sora szigorú rendbe illeszkedik. Nemcsak a sorrend fontos itt, hanem az is, hogy mit találtak érdemesnek a Szolnok megye városait, községeit, embereit, tájait, létesítményeit stb. bemutató fotókból egyáltalán felvenni a kötetbe. Hatalmas anyagból készült a válogatás, a szűrés. MTI-fotókat, neves fotóművészek felvételeit, riporterek munkáit egyaránt felhasználták a szerkesztők. A képek azonban — ugyancsak a szerkesztői koncepció szerint — nem önmagukban és önmagukért állnak, hanem egy folyamat bemutatásának részletei, adalékai. A kötet első képe az Emlékezés címet viseli. 1919 emlékművénél áll néhány fiatal. A kép előre és hátra egyaránt utal: felszabadulásunk óta eltelt életünk azoknak az eszményeknek jegyében alakult, amelyeknek első monumentális jelentkezését az 1919-es évszám szimbolizálja. A kötet többi képe mindezt a fejlődést adatozza, mutatja be. De a múltra is utal a kép, hiszen 19 nemcsak a jövőt anticipálja, de egyben évszázados törekvéseket is repre-

zentál, azt az utat, amelyet a nép vágyai, meséi, reményei mindig is megfogalmaztak, kifejezésre juttattak. A továbbiakban kevés kép utal a múltra. Ebben az összefüggésben helyesen. A mai Szolnok megyét mutatja be a kötet, azt a Szolnokot, amely felszabadulásunk óta épült, alakult, azt, amelyet, mi csináltunk. Mi és azok, akiknek már csak emlékműveit mutathatja be az a néhány kép, amely az elsőt követi. F. Bede László, a famunkások, Tisza Antal, Kevés, de jól kiválasztott kép utal a felszabadulás közvetlen eseményeire is: szovjet pontonhíd, szétrombolt vasúti híd az első szolnoki közúti Tisza-híd. Ezután következik az igazi anyag: a felszabadult Szolnok megye életének részletes, hű bemutatása. A mezőgazdaság, az ipar, a kultúra, a művészet, a mindennapi élet világa. A képek egymást erősítő, egymást kiteljesítő hatása alól csak erőszakkal vonhatja ki magát a szemlélő. A néma képek beszédes tanúbizonyságai egy rendkívül dinamikus fejlődésnek, egy minden vonatkozásban gazdag eredményeket hozó folyamatos közös munkának.

Égészen más a Szolnok című kötet világa. Más azért is, mert nem egy olyan hatalmas terület egészét igyekszik bemutatni, mint amilyen egy megye. A város, az egy ember által is részleteiben megismerhető terület és életforma más ábrázolást igényel. Nagyobb teret enged az intimitásnak, a szubjektivitásnak, a személyes kötődés kinyilvánításának. Tükrözi persze a város fejlődése, alakulása is az országos, a megyei eseményeket, tendenciákat, de mindezt sokkal konkrétan, az egyéni tapasztalatokra, élményekre építőbben, bensőségebben. A lokálpatriotizmus, a szülőhely szeretete mindig inkább a közvetlen környezethez kötődik, mindig konkrétumokban nyilvánul meg, kevesebb teret enged a nagy absztrakcióknak. Ugyanakkor sokkal élesebben exponál, többet és teljesebbet ad, mint az átfogóbb képek. Ebben a kötetben több a portré, több az egyedi, egy embert, egy épületet, egy részletet ábrázoló kép, mint az elő-

zőben. Egy erkély, egy műemlék részlete is megjelenhet a képek között, sokat mondhat el a múltról és jelenről egy ajtó vagy egy kilincs is — persze ha a fényképezőgép igazi művész kezében van. E kötet tanúsága szerint is Szabó Mihály ilyen igazi művész. Látni és látatni tud. Jellemző, jól megfigyelt részletekkel, ügyesen elkapott árulkodó pillantásokkal, a kellő napszakban és helyről fotózott tájakkal, házakkal, jelenségekkel vall a művész arról a valameről, arról az öszetett és mégis egységes valóságról, amit Szolnoknak nevezünk. Ugyanakkor nem impresszionista, ötletszerű felvételek gyűjteménye az a kötet sem. Csakhogy a képek sorrendjét, az összeállítás logikáját nem a tárgyilagossággal bemutatás, az alcímekkel is ellátható racionális rend adja, hanem a művészi látásmód, a minden apróságra érzékeny, de a nagyobb összefüggések rendjét is érzékeltetni képes művészi „logosz”. Ebben a szintetikus látásmódban azonban nagy része van a kötet szerkesztőjének is. Említettük már, hogy a képek és a szövegrészek egysége, szerkesztési egysége ez a mű. Nem a képaláírásokról van szó természetesen. Ezekre az informatív jellegű megyei összeállításban feltétlenül szükség volt, ebben a más elvek szerint felépült munkában nyugodtan függelékebe kerülhettek. Aki ismeri a várost, az amúgyis ráismer az egyes képek eredetijére, aki nem, annak nem sokat mond a pusztá megnevezés, ha mégis kíváncsi rá, a kötet végén megtalálhatja. A képek mellett lévő szövegrészek bizonyos szempontból önálló jelentőséggel bírnak. Illyés Gyula szavai, Erdei Ferenc megállapítása stb. nem azért áll a kép mellett, hogy azt magyarázza, hanem hogy olyant mondjon el, amit a legtökéletesebb felvétel sem tud reprodukálni. Figyelni kell azonban arra is, hogy a képek és szövegrészek viszonya hogyan alakul a kötetben. A legkülönbözőbb retorikai figurákkal írhatók csak le ezek a kapcsolatok, kezdve a párhuzamosságon, az egyszerű ellentétésen egészen a gradációig stb. Talán nem túlzás,

ha azt mondjuk, hogy ilyen klasszikus kompozíciójú albumot egyetlen más nagyvárosról sem láttunk még. Amint-hogy el kell mondani azt is, hogy Szolnok városáról, de Szolnok megyéről is ez a kötet ad először ilyen teljességre törekvő, magas színvonalú, vizuális összefoglalót. A pedagógusok, a történészek, a földrajzosok és nem utolsósorban a helytörténettel foglalkozók tudják, hogy mekkora kincs egy-egy ilyen összeállítás. De nemcsak nekik, nemcsak az ő számukra készült, jöllehet nekik nemcsak érdekes szakmai dokumentum, de egyben nélkülözhetetlen segédkönyv is; hanem a szélesebb olvasóközönségnek, szolnokiaknak és nem szolnokiaknak. Ott lenne a helye minden könyvtárban mind a két kötetnek. Sajnos csak lenne: nem került ugyanis könyvtárusi forgalomba, nem terjeszti a könyvtárellátó sem. Súlyos hiányosság. Újabb kiadással lehetne (kellene) segíteni ezen a problémán. Merthogy kitűnő munkákról van szó, amelyek megérnék a második kiadás, afelől csak annak lehetnek kétségei, aki nem ismeri őket, aki nem lapozott még beléjük.

VAJDA KORNÉL

Harcainkra emlékezünk

Visszaemlékezések a munkásmozgalom Szolnok megyei történetéből 1905—1949.

A szépen tipografizált kiadvány 23 visszaemlékezést tartalmaz. A visszaemlékezők többsége ma is itt él közöttünk, dokumentumértékű vallomásaik kiadása időszerű feladat volt. Az immár második, bővített kiadásban megjelent *Értünk éltek* (Szolnok, 1974.) című megyei életrajz-gyűjtemény ugyanis a munkásmozgalom elhunyt harcosait mutatja be, így a kutató nem tudta a kiemelkedő személyiségek megismerésén keresztül teljességgel megközelíteni témáját, hiszen jelentős adat-

közlők kimaradtak az antológiából. A forradalmi hagyományaink kutatása, megismerése szempontjából alapvető két mű tehát kölcsönösen kiegészíti egymást, akár a szűkebben vett helytörténeti, (városok, községek munkásmozgalma) akár a meghatározott történelmi korszak szerinti tájékozódásban.

Amíg azonban az *Értünk éltek* teljességre törekvően mutatja be a munkásmozgalom elhunyt harcosait, a *Harcainkra emlékezünk* nem vállalkozhatott erre. A kötet a Párttörténeti Intézet és a megyei pártbizottság archívumának visszaemlékezés-gyűjteményéből közöl válogatást arra törekedve, hogy a gyűjteményben lehetőleg egész Szolnok megye képviselve legyen. Topográfiai értelemben ez azt jelenti, hogy Szolnok munkásmozgalmáról 9, Mezőtúrról 4, Kisújszállásról 3, Jászberényről 2, Karcagról 2, Túrkevről és Jánoshidáról 1—1 visszaemlékezés szól, 1 memoár pedig nem kötődik szervesen egyetlen helységhez sem. Bár statisztikánk mindenképpen leegyszerűsíti a visszaemlékezések tartalmát, hiszen számos szolnoki és egyéb beszámoló utal más településekre eseményeire is, mégis feltűnő Tiszafüred és Törökszentmiklós hiánya, ahonnan egyetlen visszaemlékezés sem jelent meg. Az emlékezők körét vizsgálva megemlíthető, hogy nyolcan már jelentkeztek egy korábbi kötetben is *Tiszta szívvel, proletár öntudattal*. (Szolnok, 1969.), mindazonáltal az újabb szövegközlés korántsem ismétlés. A visszaemlékezések részletesebbek, sokoldalúak, párbeszéddek leírásával nincsenek dramatizálva, s nem pusztán a mozgalmi munka néhány izgalmas, jellegzetes eseményét elevenítik fel, hanem többnyire pályaképet adnak, amelyek átdereng az önértékelés felelőssége, az önmagáról beszélő ember szűkszavúsága, ugyanakkor az újra vállalt múlt hite, forrósága, amely sajátos műfajt teremtett e visszaemlékezések körében.

Az emlékezések időbeli határa, tárgya nem korlátozódik a szerkesztő által meghatározott keretek köré. A könyv

szerzői így 1905-től 1949-ig tartó időszak munkásmozgalmáról szólnak. A kronológiai sorrendben rendezett beszámolók keretét Háy László akadémikusnak a század első évtizedéről szóló jászberényi emlékei és Juhász Imréné dr. Szolnok megye kommunista főispánjának visszaemlékezései jelentik. A századfordulótól az új szocialista társadalom építésének kezdetéig ívelő korszak rendkívül színesen, élményszerűen jelenik meg az olvasó előtt. A szerkesztő érdeme, hogy az egyes memoárok szinte kiegészítik egymást, az általában különböző városokhoz kötődő beszámolók is jól tükrözik a munkásmozgalom folyamatosságát, a szociáldemokráta, földmunkás megmozdulások kommunista szervezkedésig vezető útját, lehetőségeit. Bár bevezetőnkön a kötet forrásértékét hangsúlyoztuk, az antológia mindemellett élvezetes-érdekes olvasmány, kitűnően szolgálja a tágabb értelemben vett célját is: azt, hogy hazánk felszabadulásának 30. és Szolnok város fennállásának 900. évfordulója alkalmával az olvasóközönség figyelmét felhívja, emlékeztesse forradalmi hagyományainkra, ugyanakkor pedig az eredeti dokumentumok közreadásával új kézikönyv jut a helytörténeti kutatók kezébe.

ARATÓ ANTAL

A rekesztő halászatról a Mirhó-gátig

*Károlyi Zsigmond—Nemes Gerzson:
A Közép-Tiszavidék vízügyi múltja*

Magyarország második legnagyobb folyója, a Tisza meghatározó szerepet tölt be az Alföld életében, s jelentősége egyaránt nagy volt a történelmi idők régebbi korszakaiban csakúgy, mint napjainkban. A Tisza, s vele együtt szűkebb hazánk, a Jászok múltja mindig érdekelte az itt élőket. Ezt az érdeklődést elégíti ki a közelmúltban megjelent könyv, a Vízügyi történeti füzetek című sorozat újabb tagja, „A Közép-Tiszavidék vízügyi múltja” című kiadvány.

A Közép-Tiszavidék vízrajzi és gazdaságtörténetét elemző munka a területünkön végbement változásokat vizsgálja a honfoglalástól a Tisza-szabályozás megindulásáig, s mint azt a szerzők is jelzik, a tárgyalt két fő téma: „az ősi ártéri gazdálkodás és a vízi munkálatok kezdetei”.

Régészeti adatok mellett gazdag levéltári és nyelvészeti anyagra támaszkodva bizonyítják be a szerzők, hogy a szabályozatlan folyó környéke, a vadvizes Tisza-táj annak ellenére, hogy áradásoktól sűrűn veszélyeztetett térség volt, alkalmasnak, sőt kifejezetten kedvezőnek bizonyult az ember megtelepedésére — már jóval a honfoglalás előtt is. A Tisza menti magaslatok, hátak, övzátornyok védelmet nyújtottak az árvizek ellen, de egyben a körülöttük lévő víz miatt az ellenséggel szemben is. A legújabb régészeti feltárások — épp a Tisza II. vízlépcső építéseihez kapcsolódó kutatások — az eddig ismert neolitikus tiszai kultúra új változatát, a középtiszai kultúrát hozták napvilágra.

Az őskor többi korszakában, s később, a népvándorlás korában is lakott, és a honfoglalás után fokozottabban benépesülő településekről — többségükben ma is meglévő, Szolnok, Heves megyei községekről, sőt Szolnokról is — Árpád-kori oklevelek egész sora emlékezik meg. Az oklevelek nem csupán a helységek meglétét igazoló dokumentumok, de alkalmasak vízgazdálkodási, gazdaságtörténeti következtetések levonására is. Míg a 900 éves Szolnok lokálpatriótáinak az I. Géza király szentesítette 1075-ös garamszentbenedeki alapítólevél várostörténeti dokumentum, addig a szerzők számára — mint az elemzésből kiténik — a Közép-Tiszavidék első jelentős vízügyi „helyszínrajza”. Megemlékezik többek közt a Tiszába torkolló egykori Tarnaágról, a Millérről, a Tisza kiöntéseiből táplálkozó erekről, halastavakról, s az ősi ártéri gazdálkodás legfontosabb eleméről, a halászatról.

Mind a halászat, mind pedig az egész gazdálkodási rendszer megértésének

alapját jelentő új fogalmat, a fok-gazdálkodás fogalmát is megismerteti az olvasóval. A fokok azok az árok-szerű mélyedések, vályatok, amelyekben át a folyó vize rendszeresen kiöntött a környező területre. A fokok biztosították a hasznos legelők öntözését, s az ereken keresztül feltöltötték a tóvá kiszélesedett öblözeteket. A folyómenti emberek felismerve a fokok szerepét, tudatosan és tervszerűen szabályozták azok működését, s rendszeres „karbantartással” meg is akadályozták eltömődésüket, feliszapozódásukat. Ha az öblözet feltöltődött, a fokot elzárták, rekesztették, s a visszamaradt halakat kifogták, máskor az árvíz kezdetekor a fokokat megnyitották, hogy az újabb feltöltődést biztosítsák.

Az árvizekhez, elöntésekhez igazodó ősi ártéri gazdálkodásban a halászat „halgazdálkodás” mellett a rideg állattartás és a földművelés is jelentős helyet kapott, s a történelmi idők folyamán hol az egyik, hol a másik gazdálkodási ág indult fejlődésnek, illetve hanyatlásnak.

A gazdaságtörténet jellemzésekor egy sorban kap helyet a könyvben a közismert Tisza-szabályozás előtt végzett — és sokak számára teljesen ismeretlen — árvízmentesítési munkák tárgyalása. A Közép-Tiszavidék gazdasági életében fordulatot hozó gátépítések már jóval a Széchenyi megelőző időkben elkezdődtek, a nyomai ma is láthatók mind a Jászság, mind a Kunság egyes részein, amelyek hajdan állandó árvízveszélyben voltak. A szerzők a műszaki jellemzők ismertetésével is megemlékeznek a ma műútként használt, egykor több ezer holdat védő nagykunsági Mirhó-gátról, s a Tisza jobb partján húzódó, csaknem 20 km-es jászkisér-pusztakürti gátrendszerrel s a gátépítések nyomán bekövetkezett gazdasági változásokról, de ugyanakkor rámutatnak arra is, hogy az eredményes, nagy tájalkító munkálatokat a legkülönbözőbb érdekelletétek hátráltatták. Ezek megvilágítására mintegy előkészíti a Vízügyi történelmi füzetek sorozat következő

darabjában tárgyalandó rendszeres folyószabályozások jelentőségét, annak megértését.

Figyelmet érdemel „A Közép-Tiszavidék vízügyi múltja” című munka gazdag illusztrációs anyaga, közte több olyan szellemes kísérlet, amely régi korabeli és mai térképek egymásra vetítésével követi nyomon a terület földrajzi változásait.

IGRICZI ZSIGMOND

Könyv a zagyvarékasi Béke Tsz-ről

Pálfalvi Nándor: Jövők

Pálfalvi Nándor *Jövők* című könyvének bemutatását ott kezdem, ahol a szerző abbahagyta: az utolsó fejezetnél.

A falusi szegény ember még alig egy emberöltővel ezelőtt is autarkialis életformát folytatott, — írja Pálfalvi. Használati eszközei közül, amit csak tudott, maga készített, csak a legszükségesebb dolgokat tudta megvásárolni, enyhe túlzással: sót, petróleumot, gyufát, lábbelit stb. A nap kemény munkával telt. A férfi ellátta az állatokat, felvágta a tüzelőt, almozott, szecsakázott, tisztogatta a jószágokat. Az asszony nekilátott a früstök elkészítéséhez, megfejté a teheneket, megetette a disznókat, az apró jószágokat, hetente egyszer kenyeret süttött. . .

Aki egy kicsit is ismeri a mai falu valóságát, tudja, ma már nem így telik a nap. A megváltozott megélhetési lehetőségek új életformát teremtettek. A paraszti munka megszűnt testpusztító, lélekölőnek lenni. Pálfalvi Nándor nem kevesebbre, arra vállalkozott, hogy bemutassa: honnan indult a falu népe, mi minden történt — és hogyan — amíg a régi paraszti életforma emlékké vált, — sokak számára rossz emlékké.

Nehéz, nagy feladat, s nemcsak a megtett út nagysága miatt az, hanem a téma sokrétűsége miatt is. Teljességre törekedni szinte lehetetlen, már az író által választott műfaj is sok mindent

meghatároz. Pálfalvi Nándor könyvében is érezzük a bizonytalanságot, sőt a könyv „fülszövege” nem is titkolja: szokatlan műfajú irodalmi alkotást vesz kezébe az olvasó. S hadd mondjuk rögtön, elsősorban Pálfalvi védelmében: nem hisszük, hogy a szerző elsődlegesen irodalmi alkotásnak szánná a nehezen meghatározható műfajú, hasznos könyvét, amely talán a szociográfiai riportához áll legközelebb, annak minden buktatójával, nehézségeivel.

A szerző a zagyvarékasi Béke Termelőszövetkezetet választotta modelljének a változások bemutatásához. A könyv fejezeteiben Esti beszélgetés az öregek klubjában, Az elnök, Az elnökhelyettes párttitkár, a Fialatok, A szaktanácsadó stb. — feltárul a szövetkezetben, a szövetkezetért dolgozó emberek életútja, gondja, baja, a gazdálkodás hogyanjának, milyenségének alakulása.

Pálfalvi az igazság hűsleges krónikása, a téma jó ismerője, az összefüggések avatott láttatója. A legerősebb műfaja az interjú, így azok a részek a kötet legsikerültebb fejezetei, amikor a tudatos kérdés eszközeivel tárja fel az adott valóságot. Az egyes életrajzi részeket terjedelemben túlzottnak találjuk, nem hinnénk, hogy a személyiségvizsgálat — ilyen mélységben — a könyv témájának okvetlen velejárója volna! (Ezzel persze nem az ilyen jellegű vizsgálódások jogosultságát kérdőjelezzük meg!)

Számos izgalmas gondolati rész között különösen sokat érő, amikor az agrárértelmiségiek arról vallanak, hogy miért nem tudják még többet érően kivenni részüket a falu közművelődéséből, miért nem tudnak többet tenni a parasztság kulturális felemelkedéséért.

A kötetet Ungor Tibor lektorálta, a kiadó a megyei tanács vb művelődésügyi osztálya. A könyv kivitele — az oldalak például több helyen fejjel lefelé, illetve fordítva vannak befűzve — ezúttal nem dicséri az Egyetemi Nyomdát.

TISZAI LAJOS

Kalauz Szolnok barátainak

(*Szolnok helyismereti bibliográfiája.*
1. köt.)

A nagy társadalmi átalakulások országos jelentőségű eseményei után, nyugodt fejlődési periódusokban a figyelem szükségszerűen fordul a hatásukban kisebb, de összességükben hasonlóan jelentős helyi kérdések felé. A lakóhely múltja, jelene vagy jövője iránti érdeklődés újraéledését tapasztaljuk a hatvanas évek óta az egész országban: monográfiák íródnak, a helyi politikai döntéseket gondos történelmi-szociográfiai tanulmányok előzik meg, de még a diákok is városuk, falujuk történetét kutatják. A lakóhelyi „hullámnak” különösen kedveznek az olyan kerek évfordulók, mint amilyen Szolnok 900 éves jubileuma.

A kutatások természetes „bázisa” a múzeum, a levéltár, a párttörténeti archívum és a könyvtár. Az ezekben az intézményekben összegyűlt, hiányait együtt is gazdag anyagot teszi most hozzáférhetőbbé, ismertebbé a Verseglyi Könyvtár helyismereti bibliográfiája.

Az érdeklődők szélesebb köre szempontjából talán a bibliográfia most megjelenő első kötete lesz a leghasználhatóbb. A műfaji tisztázatlanságért (bibliográfia vagy katalógus, könyveket vagy folyóiratcikkeket tár-e fel stb.) kárpótol a kiadvány gyakorlatias szemlélete: szinte mindazt közli, amire egy kezdő kutatónak szüksége lehet.

Aki még nem ásta bele magát egy szűkebb kérdéskör irodalmába, annak a helyben található (könnyen hozzáférhető) könyvek a legértékesebbek. Ezt az igényt elégíti ki a kiadvány a könyvtár helyismereti gyűjteményének katalógusjellegű feltárással (feltünteteti a raktári jelet is; így a cédulakatalógus kiiktatásával, közvetlenül a polcra is le lehet emelni a keresett művet). A hírlapcikkek sok apró adatának tanulmányozását is meg kell hogy előzze az átfogóbb, szélesebb áttekintést nyújtó folyóiratcikkek feldolgozása (ezért első lépésben nyugodtan elmaradhat a napilapok híradásainak elemző felvétele). A folyóiratok közül is a helyi megjelenésű, jelenleg is „élő” Jászkunság, továbbá a helytörténeti profilú Múzeumi Levelek adhatják a legjobb útbaigazítást (ezeket dolgozza fel a bibliográfia első kötete). A legjelen-

több, de helyi gyűjteményből hiányzó sajtótermékek feltüntetésére további segítséget nyújt. (Az ilyen esetekben a bibliográfia közli: melyik intézményben található a kérdéses folyóirat, sőt a lelőhelyként szereplő intézmények postai irányítószámát, levélcímét is feltünteti. (Igen gyakran kéri a könyvtárosok segítségét a városról szóló versek és egyéb szépirodalmi alkotások felkutatásában. Ünnepi rendezvények szervezőinek, műsorok összeállítóinak, beszédíróknak hasznos a „Szépirodalom — Szolnok az irodalomban” c. fejezet. A bibliográfiai gyakorlattól a kötet függeléké is igencsak elüt: tartalmazza a szolnoki műemlékek jegyzékét, s a helyi közművelődési intézmények cím- és adattárát (telefonszámát) is. Érdekes a sajtókronológia: évenként feltünteti, hogy milyen folyóiratok, újságok indultak abban az esztendőben. (Kár, hogy a figyelembe vett könyvtárak töredékes állománya nem tette lehetővé annak kimutatását, hogy egy bizonyos évben milyen sajtótermékek formáltak az olvasók véleményét — az indulási évtől függetlenül.)

Magában a bibliográfia fő részében is jól lehet tájékozódni. Az egyes műveket témakörök szerint rendezték, a fejezetcímek megválasztásánál is gyakorlati szempontokat követve (Szolnok a lexikonban; Megyei útikalauzok, városismertető; A környék növényvilága és állatvilága; A Tisza szabályozása; Gyógyvizek, fürdők; A szolnoki Tisza-híd; Közbiztonság-bűnüldözés; A Művésztelep; A jáások és kunok történetéből stb.) Emellett a tárgymutatószerű olyan részműveket, fogalmakat is könnyen visszakereshetővé tesz, amelyeket a tematikus rend nem emel ki eléggé: céhek; dülönvek; Duna-Tisza csatorna; földrengések gyógynövények; tiszavirág stb. Névmutató is van, ez megkülönbözteti a szerzők műveit a róluk szóló irodalomtól. Az adatok gyors kikeresését szolgálja az is, hogy a legtöbb esetben rövid jegyzet közli, mely oldalakon olvashatunk Szolnokról, s milyen vonatkozásban.

E sok pozitívum felsorakoztatása után talán nem tűnik ünnepotásnak, ha néhány hiányosságról is említést teszünk. Sajnos, a kezdők igényeinek kielégítésén nem igen megy túl az első kötet. (Talán a továbbiak többet nyújtanak a „haladóknak” is.) Az olvasót igen sok gépelési hiba, elírás bosszantja. Olvashatunk az egyé-

ni képességek *fennállásáról* (=felhasználásáról) vagy a pedagógusok szerepéről az *oktatóberi* (= októberi) forradalomban. A címléírasi szabályok következtelen alkalmazása azonos tételen belüli ellentmondásokhoz vezet (a 152. tételeszámon felvett közlöny indulási és megszűnési éveként 1880. júl. 1. és 1880. nov. 7. szerepel, de a megjegyzés szerint „1882-ben szűnt meg”. A 141. számon leírt alkalmi kiadványról csak egy másik helyen — mintegy mellékesen — tudjuk meg, melyik napon jelentették meg. Még a könyvtár saját kiadványainak adatai sincsenek mindig rendben. A Szolnok megyei Könyvtárbarát-ból az 1963. 1. sz.-ot tüntették fel indulás és megszűnési helyett, ugyanakkor a lelőhelyek említésekor kiderül, hogy a Megyei Könyvtár gyűjteménye teljes: 1962—1963. A Kaleidoszkóp c. könyvtári kiadvány sem „rendszeretlenül” jelent meg (mint ahogy a megjegyzés állítja,) hanem 1970-ben és 1971-ben egyszer, az év elején (s ha már megszűnt, ezt a tényegységesen kell jelezni a záró dátummal). A néhány mondatos kiegészítő jegyzetek sok hasznos részletre hívják fel a figyelmet, de sokszor semmitmondóak (pl. a 255., 295., 297., 300., 324. tételek). A különböző helyekről vett adatok nem egyforma értékűek, összeollózottaknak tűnnek. Mindezek összefüggnek a felületes korrigálással. (A házi sokszorosú könyvtári kiadványok korrigálásos országos gond!)

A bibliográfia tehát korántsem hibátlan. Van azonban egy nagy előnye: elkészült. Hozzáférhető, használható. S minden bizonnyal használják is majd sokan.

MÁNDY GÁBOR

Visszapillantó

A XIV. Közgazdász Vándorgyűlést 1975. jún. 17—19. között Szolnokon rendezték meg. A közgazdászok háromnapos tanácskozásának az adott különös jelentőséget, hogy egy új ötéves terv küszöbén állunk, s bonyolult gazdasági körülmények között kell végiggondolni országos teendőinket. Olyan körülmé-

nyek között kell megkeresni a gazdasági egyensúly megteremtésének eszközeit, amikor a tőkés világ válsággal küszködik és ennek negatív hatásait ellensúlyozni kell. A szocialista integráció ugyanakkor intenzíven fejlődik, s ez biztos alapot nyújt egy átgondolt terv készítéséhez.

A vándorgyűlés jelentőségére utal, hogy Huszár István miniszterelnök-helyettes is üdvözölte az összegyűlt közgazdászokat, s felhívta figyelmüket néhány fontos problémára. Az ülést Dr. Csikós Nagy Béla államtitkár, a Magyar Közgazdasági Társaság elnöke nyitotta meg, majd Dr. Faluvégi Lajos pénzügyminiszter tartott vitaindító előadást Gazdasági fejlettség, gazdasági szerkezet, a külgazdaság új jelenségei címmel.

Előadásában többek között megfogalmazta, hogy bármikor, bárhol jónak tekinthető gazdasági szerkezet nem létezik, a gazdasági struktúra minőségének legfontosabb mutatója végeredményben a hatékonyság, amely a nemzeti jövedelem optimális növekedését tartósan biztosítja. Annak bizonyítására, hogy e feltételt csak a gazdasági szerkezet megváltoztatásával lehet biztosítani, röviden vázolta a külgazdaságban bekövetkezett legfontosabb változásokat. Az elmúlt egy-két évben ugyanis a nemzetközi piacokon olyan arány-változások történtek, amelyek kedvezőtlenül és érzékenyen érintettek bennünket. A tőkés piacokon ugrásszerűen megnöttek az alapanyagok árai, sokkal gyorsabban, mint a késztermékeké, s ez a jelenség a KGST-n belüli külkereskedelemre is hatott, noha kisebb mértékben. Minthogy behozatalunkban lényegesen több a nyersanyag, mint kivitelünkben, az arány-változások gazdaságunknak számottevő terhet jelentenek. Az árveszteség ugyanis egyben azt jelenti, hogy ugyanannyi importterméket több exporttermékért vásároltunk meg. Ha nem tudjuk a termelés és az export szerkezetét az új helyzetnek megfelelően — a hatékonyság javításával — átalakítani, akkor a többlet exportot a hazai fogyasztás és felhalmozás elől kell elvonni.

Az elmúlt évben gazdaságunk sajnos nem tudott elég rugalmasan reagálni a megváltozott körülményekre, s ez elsősorban nem a helyzetfelismerés hiányából adódott, hanem termelési és külkereskedelmi struktúránk nehézségeiből. A magyar gazdaságra ugyanis a makrostruktú-

ra gyors, a mikrostruktúra lassú átalakulása jellemző. Az utóbbi mérsékelt ütemű fejlődését jelzi, hogy nem lett korszerűbb kielégítő mértékben a technológia, a gyártmány-szerkezet, az üzemszervezés, nehezen szüntetik meg a gazdaságtalan termékek gyártását. (Például a gépipari termékek egyharmadát nálunk legálább kilenc éve, vagy még régebben gyártják, további egynegyedét négy-nyolc éve.) Általában a kellő rugalmasság hiányzik a gyors változtatáshoz, s ezt a központi beavatkozás ritkán pótolhatja. Tény, hogy a vállalatok tudják leghamarabb felfedezni, melyik termékük mikor válik gazdaságtalanná, ha ismerik a műszaki fejlődés paramétereit, a piacon várható változást. Egy-egy új termék pedig csak akkor lehet hosszabb időn át versenyképes, ha bevezetése pillanatában elkezdik annak továbbfejlesztését.

A korszerűbb termelési és termékszerkezet kialakításának — a szemléleti problémák mellett — van néhány további akadály. A vállalatoknak például a valóságosnál kevesebbe kerül az importált nyersanyag, így nehezen várható el tőlük, hogy racionálisan gazdálkodjanak vele. Az idei és a jövő évre tervezett termelői árintézkedések, amelyek figyelembe veszik a tőkés világgiazi áruk, valamint a KGST-országok egymás közötti forgalmában érvényes áruk változásait, jobban összemérhetővé teszik a hazai termelést a külföldivel. (Ugyanakkor takarékososságra, az import anyagokkal való jobb gazdálkodásra is ösztönöznek.)

A gazdaságosabb termelésben azonban nemcsak az áraknak, hanem a költségeknek is nagy szerepük van, indokolt lenne, ha a vállalatok rendszeresebben végeznének költségelmélet, gazdaságossági számítását.

A termelési szerkezet átalakítását a szabályozó rendszer néhány eleme is gátolja. Például az élő munka költsége viszonylag alacsony, így az nehezebben helyettesíthető gépi munkával. (Ezért fognak növekedni az illetményadó felemelésével az élő munka terhei, vagyis a vállalatoknak a mainál jóval többre fog kerülni a kétkezi munka, s ez a gépesítés meggyorsítására ösztönzi majd őket.)

Gátolja az átváltozást az is, hogy az irányító szervek operatív beavatkozása néha túl gyorsan segíti ki a vállalatokat a nehézségekből, s így a vállalatot a kialakult helyzet már

nem kényszeríti a változtatásra. Az is előfordul azonban, hogy a számonkérés túl soká késlekedik, s így nagyok lesznek a veszteségek.

A pénzügyminiszter vitaindító előadása végén — amelyből a teljesség igénye nélkül emeltünk ki néhány gondolatot — vázolta a szabályozó rendszer tervezett módosítását; az erről szóló határozat azóta már nyilvánosságra is került.

*

A vándorgyűlés három szekciója közül a gazdaságpolitikai szekciójában dr. Faluvégi Lajos előadása volt a vita alapja. Egységes volt az a vélemény, hogy a tőkés világ gazdaság szerkezeti változásai nem tekinthetők átmeneti jellegűeknek, a változások üteme meggyorsult, tehát nekünk is gyorsabban kell reagálnunk. Megfogalmazódott az is, hogy ma már nem a stabilitásra kell elsősorban törekedni, hiszen a mozdulatlanság ott, ahol minden változik, egyenlő a lemaradással. A biztonság tehát nem a változatlanságban, hanem a dinamizmusban rejlik.

Az iparpolitika és az iparszerkezet időszerű kérdéseivel foglalkozó szekcióban Drecin József, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese adott áttekintést a magyar ipar szerkezeti fejlődéséről, elemezte az ágazati struktúra fejlődésére ható körülményeket, taglalta a gyártmány szerkezet átalakításának gondjait. Elmondta többek között, hogy a magyar gazdaság növekedésében az ipar csak akkor töltheti be szerepét, ha termékeinek számottevő hányadát külföldön értékesíti. Mivel a nyers- és alapanyagok, valamint az energia-hordozók nagy részét természeti adottságaink miatt kénytelenek vagyunk importálni, a feldolgozó ipar, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar termékeiből kell egyre többet kivinnünk.

Exportunkat azonban csak úgy tudjuk művelni, ha sikerül a termék szerkezetet a piaci igényeknek, a nagyobb minőségi követelményeknek megfelelően átalakítanunk. Mivel az alapanyaggyártó és -kitermelő iparágakban általában nem a termékösszetétel változtatása, hanem a gazdaságosság, a hatékonyság javítása a fő feladat, a termékszerkezetet elsősorban a feldolgozó iparban kell korszerűsíteni. Segíti ezt a folyamatot, ha a vállalatok a gazdaságossági szá-

mításokat dinamikus szemléletben végzik, és igyekeznek a műszaki és a piaci előrejelzésekre is támaszkodni. Sok helyen újra kell értékelni a vállalat egész információs rendszerét, amely ma nem, vagy csak kevésbé alkalmas a korszerű vállalatvezetés igényeinek kielégítésére, és a gazdálkodási folyamatokba való gyors beavatkozás elősegítésére.

A harmadik szekcióban a szakemberek a mezőgazdaság és a feldolgozóipar gazdasági kérdéseit vitatták meg, s többek között megállapították, hogy a világ gazdaságban az élelmiszerek szerepe újra értékelődött, a hazai termelésben a fejlődés további útja a növekedési ütem gyorsítása, a gyors korszerűsítés. Különösen az élelmiszeripart kívánatos gyorsabban fejleszteni, hiszen az előrehaladást mindinkább fékezi néhány fogyatékoság, például a mezőgazdasági termelés és a feldolgozóipar kapacitás egyensúlyának hiánya. De fontos feladat a mezőgazdaság technikai átalakítása, az iparszerű termelés megteremtése is. A közeljövőben a növénytermesztés növekedési ütemét kell gyorsítanunk, míg az állattenyésztés mérséklődni fog, mivel a növényi termékek biztonságosabban értékesíthetők.

*

A vándorgyűlésen — talán sikerült érzékeltetni — sok értékes gondolat, észrevétel hangzott el. Mint ahogy Garamvölgyi Károly miniszterhelyettes, a Magyar Közgazdasági Társaság főtítkára is hangsúlyozta zárszavában, a háromnapos konferencia több olyan vitatémát hozott felszínre, amely hosszabb időre befolyásolhatja a közgazdasági kutatás fő irányait. De elmondta azt is, hogy bár több éve napirenden szerepel a gazdasági szerkezet korszerűsítésének igénye, még ma sem jutottunk túl a probléma feltárásán, még nincs megfelelő értékelési rendszerünk sem. Indokolt tehát az az egészséges türelmetlenség, amely a tanácskozás jellemzője volt, s amelynek úgy adtak hangot, hogy napjainkban már túl kell jutni a problémafeltárás szakaszán, cselekedni kell, mert ha késlekedünk a gazdasági szerkezet átalakításával, az a jövőre nézve súlyos következményekkel járhat.

DR. LITS JÓZSEFNÉ